

อุดมศึกษาไทย : จะสร้างศักดิ์นาฏาปัญญาปัจเจก

Thai Higher Education : Nobility or Intellectuality Building

ธงชัย สมบูรณ์¹

บทคัดย่อ

อุดมศึกษา ถือเป็นเสาหลักในการสร้างพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถให้กับรัฐชาติ จากประวัติศาสตร์ของอุดมศึกษาที่ผ่านมา ชนชั้นสูงเท่านั้นที่มีโอกาสเข้าศึกษาหาความรู้ แต่ในปัจจุบันอุดมศึกษาได้สร้างโอกาสให้กับบุคคลทั่วไป แต่ภาพที่มองกลับด้านคือ บุคคลที่จบจากสถาบันอันทรงคุณค่า “เทวาลัยแห่งการเรียนรู้” ต่างคิดว่านั้นคือ “ศักดิ์นาฏา” แต่หลงลืมว่าการนำความรู้ที่ได้จากการปมเพาะและขัดเกลาจะเป็นพลังปัญญาในการพัฒนาท้องถิ่น และรัฐชาติต่อไป จึงทำให้เกิดข้อคำถามกับอุดมศึกษาไทยว่า “จะสร้างศักดิ์นาฏาปัญญาปัจเจก?”

คำสำคัญ : 1) อุดมศึกษาไทย 2) ศักดิ์นาฏา 3) ปัญญาปัจเจก

Abstract

Higher education is a pillar of nation for knowledgeable civic building. Throughout its long history, elites had a great opportunity to access epistemology and to learn in higher education institutions like a “Temple of Learning”. In the present situation, higher education institutions are meeting the needs of their members by providing not only to the elites but also to the commencers. It's a such individuals are promoted after their graduations, such “nobility or intellectuality” becomes a serious question in Thai changing society.

Key words : 1) higher education 2) nobility 3) intellectuality

บทนำ

อุดมศึกษา ถือได้ว่าเป็นการศึกษาในระดับสูง เมื่อการศึกษาถูกจัดแบ่งตามระดับ (level) กล่าวคือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปนั้น ผู้คนต่างเข้าใจและสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ว่า เป็นการศึกษาที่ได้สร้างหลักฐานทางผลผลิตแห่งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องออกไปรับใช้และดูแลบ้านเมืองให้มีความเป็นปกติสุข นั่นเป็นอีกหนึ่งของความคาดหวังที่ประชาคมแห่งรัฐชาติได้สร้างศรัทธากับ “ผู้คน” ที่จบจากสถาบันอุดมศึกษาว่าจะเป็น “ชนชั้นปัญญาปัจเจก” ที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้และความสามารถ รวมทั้งเป็น “ตัวแบบ” (idol) ในการพัฒนาประเทศชาติในทุกๆ มิติได้เป็นอย่างดี

การก่อรูปอุดมศึกษาไทย : เทวาลัยแห่งการเรียนรู้

การก่อรูปของอุดมศึกษาไทยนั้นเกิดจากพระวิสัยทัศน์และพระประสงค์จากพระเสด็จต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทำให้พระองค์ได้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นหลายแห่ง เช่น

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นต้น ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) จึงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเมืองขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของรัฐไทยในสมัยนั้น ทั้งนี้จุดมุ่งหมายหลักของการอุดมศึกษาไทย เพื่อเสกสรรค์ปั้นแต่งคนเข้ารับราชการตามกระทรวง และกรมต่าง ๆ อุดมศึกษาไทยในช่วงแรก ๆ ทำการเปิดสอนในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ.2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลปัจจุบัน) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคขึ้น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็กลายเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงแห่งภูมิภาค ซึ่งต่อจากนั้นในปีถัด ๆ ไป การอุดมศึกษาไทยได้ “ก่อรูป” และกระจายพรมแดนในการสร้างข้อความรู้ชั้นสูง รวมทั้งเป็นอีกเส้นทางหนึ่งในการบ่มเพาะและสรรสร้างภูมิปัญญาไทยโดยมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาตะวันตก แต่ทั้งนี้การอุดมศึกษาไทยต่างมีจุดมุ่งหมายสูงสุด (Metaphysics) เพื่อให้รัฐชาติมีความทันสมัย มีวิทยาการก้าวไกล ตลอดจนมีการอภิวัตินวัตกรรมที่ถูกต้องเพื่อสร้างพลเมืองที่ดี มีความรู้ความสามารถ ในระดับสูงเพื่อพัฒนาประเทศชาติต่อไป

ศักดิ์นา : การจัดวางทางสังคม

มนทัศน์เกี่ยวกับศักดิ์นาในความตรงตัวของสังคมไทยนั้นถือได้ว่า ใครก็ตามที่มีศักดิ์นาย่อมหมายถึง ชนชั้นสูง (high class) ทั้งนี้เป็นการถือแบ่งเชิงสังคมวิทยา แต่ถ้าในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้น ทุกคนมีสิทธิครอบครองที่นาทั้งหมด รวมทั้งชนชั้นศักดิ์นา “ไพร่” ที่มีที่นาครอบครองจำนวน 5 ไร่ ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์เชิงการปกครองและการถือครองที่ดินให้กับผู้คนได้ตามสิทธิอันชอบธรรม และชัดเจนยิ่งนัก

ในปัจจุบัน มโนทัศน์หรือสภาพการรับรู้ของความเข้าใจในความจริงของคำว่า ศักดินา คือ “เจ้ายศเจ้าอย่าง” เพราะ “ชีวิตทางสังคม” (social life) กับ “ความจริงทางสังคม” (sociality) นั้นย่อมมีความผูกพันกับโครงสร้างทางสังคมอย่างสิ้นเชิง ภาพที่สังเกตเห็นของศักดิ์นาคือ การพรรณนาด้านโครงสร้างและการมีรูปแบบพฤติกรรม รวมทั้งมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างแตกต่างไปจากคนที่ไม่ใช่ศักดิ์นา ทำให้การจัดวางทางสังคมดูแตกต่างมากยิ่งขึ้น

ขออนุญาตยกตัวอย่าง เพียงแต่แค่เรื่องเครื่องแต่งกายกับการให้บริการของรัฐทั่ว ๆ ไป เฉกเช่นโรงพยาบาลใน ส่วนภูมิภาค หมอและพยาบาลต่างพยายาม “กุสีกุจ” (ใส่ใจ) กับคนไข้ที่มีการแต่งกายสวยงาม และมีการแต่งกายที่ดี โดยเฉพาะการโอบอ้อม และห่อหุ้มด้วยเครื่องประดับอันงดงามและมีค่า ยิ่งเมื่อบอกถึงอาชีพที่บ่งบอกว่า “เป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษา” (educated man) ความเกรงใจของหมอและพยาบาลจะมีมากขึ้นโดยทันที และดับพลัน ภาพฉายเหล่านี้มีปรากฏให้กลาดเคลื่อน และเคลื่อนกลาดกับสังคมชนบททั่วไป และจะมีปรากฏอยู่ทั่วไปกับประเทศที่กำลังปรับฐานคติของผู้คนในรัฐชาติที่กำลังเปลี่ยนแปลง หรือที่เรียกภาษาวิชาการว่า “ประเทศกำลังพัฒนา”

แต่ในความเป็นจริงแล้ว การจัดวางทางสังคมไทยได้เริ่มขยับและขยายให้มีความสัมพันธ์กับด้านการศึกษามากขึ้น โดยฐานคติแห่งแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่าง “ชนชั้นสูง” กับ “ชนชั้นกรรมาชีพ” ยังมีจุดร่วมแห่งความเป็นสิทธิมนุษยชน (human right) อันนำมาซึ่ง “การลดความต่าง สร้างความเหมือน” ได้อย่างแยบยลยิ่งนัก

จินตภาพแห่งอุดมศึกษาไทย : สร้างชาติและสร้างแผ่นดิน

จินตนาการใหม่ของความเป็นอุดมศึกษาไทยนั้น จำเป็นต้องสร้างจินตภาพ และสร้างสุขให้ผู้คนอุดมศึกษามีความรู้สึกว่า เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างชาติและสร้างแผ่นดินร่วมกัน โดยที่ต้องไม่ค้ำกับ “วลีแห่งความแปลกแยก” (Phrases of discrimination) ว่าตนเอง (สถาบันอุดมศึกษา) “เกิดก่อน” “ตั้งก่อน” “แก่กว่า” มาเป็นวาทกรรมที่สร้าง

ข้อได้เปรียบ และเอาเปรียบ ทั้งนี้วาทกรรมเหล่านี้ล้วนแต่สื่อให้เห็นถึงความเป็น “ชั่ว” และการสร้างความรุนแรงเชิงโครงสร้างได้อย่างชัดเจน

ฉะนั้น เจตนากรรมและความจริงสูงสุดของอุดมศึกษาไทยในการสร้างชาติและสร้างแผ่นดิน ไม่เพียงแต่มีกรอบแนวคิดและวิธีปฏิบัติในความเป็นสถาบันชั้นสูง ซึ่งยังคงและดำรงไว้ซึ่งหน้าที่อันพึงกระทำ 4 ประการ (วิจัย บริการ วิชาการ การเรียนการสอน และทำนุศิลปะวัฒนธรรม) แต่อุดมศึกษาไทยจำเป็นต้องสร้างภาพลักษณ์ให้กับประเทศไทย ในฐานะที่เป็นแหล่งสร้าง “สาร” เพื่อขึ้นนำสังคมได้ และเป็นทิวาลัยเพื่อสื่อสารระหว่างชนชั้นได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่กำลังเป็นอยู่

ภาพฉายทางสังคม อุดมศึกษาไทยที่ผ่านมาและกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน “ผู้คน” ที่จบจากทิวาลัยแห่งการเรียนรู้ ทั้งใหม่และเก่านี้ ต่างมีความภาคภูมิใจในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเคยศึกษาเล่าเรียนมา ภาพการณ์เช่นนี้จะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะบุตรหลานของชาวไร่ชาวนาที่ได้มีโอกาสเหมือนกับชนชั้นสูงในสมัยก่อน จนทำให้เกิดสภาวะลึ้ม “บ้านเกิดเมืองนอน” ฉะนั้น ปณิธานและเส้นทางของการดำเนินการศึกษาในระดับนี้ ต้องสร้างและบ่มเพาะในระดับจิตใต้สำนึก ให้เกิดความรักถิ่นฐาน ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนการสร้างพลังศรัทธาในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และรู้เรียน และที่สำคัญสร้างจิตใจที่เข้มแข็งและแน่วแน่ และมีความหวังการในความเป็นไทย (Thainess)

บทสรุป

การสร้างชาติเป็นเรื่องที่ใหญ่ยิ่งสำหรับทุกคนที่อาศัยแผ่นดินไทย ซึ่งการรักษาชาติไทยไว้นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความหมายยิ่งนัก ความรู้ที่ได้จากสถาบันอุดมศึกษานั้นเป็นเพียง “มาตรฐาน” อีกตัวหนึ่งที่สังคมสร้างขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้คนที่จบจากสถาบันอุดมศึกษาถูกมองว่ามีความรู้ความสามารถมากกว่าบุคคลอื่น ผู้เขียนขออย่างหนึ่งคือ “มีความรู้มากอย่าเอาเปรียบคนอื่น” ให้ใส่ใจและตระหนักในความเป็นสหราชอาณาจักรไทย และระลึกอยู่เสมอว่า “ไม่มีที่ใดให้ความรักได้เท่าบ้านตน ไม่มีที่ใดยิ่งใหญ่ไปกว่าแผ่นดินที่อาศัย ที่นี้แผ่นดินสยาม แผ่นดินแห่งรอยยิ้มและโอบอ้อมอารี” เมื่อทำได้เช่นนี้ ก็คงจะสอดคล้องกับวาทกรรมที่ว่า “**กอบกู้สังคมด้วยอุดมศึกษา... พลังศรัทธาวาทกรรมไม่อำพราง**” อย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร . (2544). **รัฐศาสตร์แนววิพากษ์** .(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ). (2551). **จินตนาการความเป็นไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล

D Warner. D and Palfreyman. D. (editors). (1996). **Higher Education Management : The Key Elements** : Great Britain : SRHE and Open University Press.

Usher, R and Edwards, R. (1994). **Postmodernism and Education**. New York : Mackays of Chatham PLG.